

OM SKUESPILLERINDEN CAROLINE HALLE

LIDT PERSONALHISTORISK DETEKTIVARBEJDE

AF

OLE BRUENDORFF

I en artikkel om CAROLINE WALTER (født Halle) og FERDINAND LINDGREEN i „Historiske Meddelelser om København“¹ udtrykte professor H. Weitemeyer det ønske, at fremtiden ville bringe oplysninger frem, der bedre kunne kaste lys over de mange dunkle punkter i Carolines liv og navnlig om hendes herkomst, som han selv forgæves havde søgt at udrede.

Men det var en tung byrde, som Weitemeyer med dette ønske overlod til eftertiden, for hvilken grube af problemfyldte mærkværdigheder har der ved nærmere studium ikke vist sig at være i Carolines liv, slægt og familie.

Ikke blot, at Carolines egen fødsel skete i så dyb hemmelighed, at det indtil nu har været umuligt at konstatere tid og sted, men også det, at hun jo selv bar efternavnet HALLE, et navn som hverken hendes fader, THOMAS JESPERSEN, eller hendes moder, JOHANNE CHRISTINE HANSDATTER, havde haft på noget tidspunkt. Moderen er derimod i flere leksika nævnt med efternavnet GROOTH, hvilket imidlertid nu synes at være en ren misforståelse. Men efter at hendes mand var faldet i „slaget om Algier“ i 1770, kaldte hun sig i hvert fald Lindgreens enke, senere blot Lindgreen, uden at manden nogensinde havde haft tilknytning til dette navn. Endvidere havde hun, som altid blev benævnt Hansdatter, i hvert fald to søstre, som hed Larsdatter, nemlig MARGRETHE ELISABETH LARSDATTER, gift med PETER OLSEN SCHIØTT, og KAREN LARSDATTER, gift med NICOLAY JENSEN LINDGREEN, som imidlertid ved vielsen i Holmens kirke er blevet indført i kirkebogen som Søren Jensen. Carolines formodede virkelige fader, fænrik CHRISTIAN FREDERIK HALLE, deserterede i november 1758 fra sit regiment i Glückstadt, men hans brodersøn, løjtnant CHRISTIAN FREDERIK HALLE, der optrådte som lavværge for Caroline i København i sagen

1780, var søn af en løjtnant PHILIP SIGISMUND V. HALLE, som imidlertid ved sit giftermål i 1750 og ved sønnens døb i 1751 kaldte sig JOHAN ERNST HALSTEN med titel af skriverkarl, tiltrods for at han egentlig var fænrik i det sjællandske nationale landregiment på det tidspunkt.

Selv fortsætter Caroline denne brogede forvirring:

I 1773 var hun stærkt forlovet med en skuespiller, LUDVIG HOLBERG, hvis virkelige navn var Vinderslev, men i oktober 1774 giftede hun sig med sekretær THOMAS WALTER, søn af Thomas Saur. Sensationelt nok foregik denne vielse ikke i deres egne navne – eller de navne, som de var kendt under – hun kaldte sig Christiana Fredericka Christiansdatter og han, den tidligere „Directeur de Theatre“, lader sig på rådhuset indtegne som „studiosus Thomas Christian Thomsen af Nicolai Sogn“. De forlod hinanden efter en måneds ægteskab, i november 1774, men dom om skilsmissen blev først afsagt den 24. april 1780 – 4 dage før Caroline flygtede ud af landet. Månedsdagen efter var hun igen gift, denne gang med kapelmesteren CHRISTIAN FREDERIK MÜLLER, tiltrods for at kun Thomas Walter efter dommen havde lov at gifte sig igen, hvilket han imidlertid aldrig gjorde.

Endvidere blev Carolines eneste datter her i landet døbt i Holmens kirke den 18. september 1777, men med forældrene angivet som „enrolleret Matros Peder Mouserøe og Hustru Anna Marie Pedersdatter“. Datteren dør dog tidligt og bliver begravet i Sct. Petri kirke, hvor der i kirkebogen står anført: „Den 6. januar 1780 wurde auf den Stadt Kirchhof begr. Johanna Elisabeth N, ein unbekantes Kind von 2 Jahre. Hr Munter warf Erde auf.“

Som det fremgår af denne opremsning er der mange mærkelige problemer omkring Caroline, og de er da heller ikke alle lige lette at give en rigtig forklaring på.

Her skal imidlertid blot gøres rede for et par begivenheder, som tidligere har været stærkt i søgelyset, uden at have fundet sin løsning.

Caroline Halle og Thomas Walters vielse

Til trods for at Caroline på det tidspunkt, hvor vielsen har fundet sted, var teatrets mest opsigtsvækkende og beundrede skuespillerinde, savner man helt oplysninger om hendes bryllup med Thomas Walter, den tidligere „Directeur de Theatre“, en begivenhed, som ellers nok har været offentlighedens interesse værd.

De hidtil kendte data herom er få og usikre. Således nævner

P. Hansen i „Den danske Skueplads“ (I, s. 312) tidspunktet for vielsen til august 1773, medens H. Weitemeyer i den i fodnote 1 nævnte artikel anfører tiden til oktober-november 1774, idet han henviser til, at Arthur Aumont havde udtalt, at tidspunktet måtte begrænses til at være mellem 3. oktober 1774, hvor en teaterplakat fra samme dag annoncerer Mademoiselle HALLE i „Landsbypoeten“, og november s. å., hvor der i teatrets regnskaber forekommer navnet Mad. Walter.

Endvidere giver leksikonet, „Candidati & Examinati Juris“ (Kbhvn. 1958), om Thomas Walter den oplysning, at han *ikke* betalte copulationspenge i København.

I Københavns stadsarkivs copulationsprotokol 1763–83 står der imidlertid for 3. oktober 1774 anført følgende:

„Thomas Christian Thomsen, Studiosus, Nicolaj Sogn, 4 Rdl“. Til dette må først bemærkes, at Nicolaj kirkebog med vielser før 1785 er brændt med kirken i 1795, således at yderligere kontrol her er umulig, men med bemærkningen *sogn* og ikke *kirke* er man dog klar over, at vielsen har fundet sted i et privat hjem i byen. Endvidere erindre man sig, at Thomas Christian Walters fader hed THOMAS Saur, og at sønnen således med fuld ret kunne kalde sig Thomsen, og man bemærker, at 4 Rdl var en usædvanlig høj skat for en „studiosus“, samt at Walter i foråret 1774 fratrådte stillingen som „Directeur de Theatre“ og herefter håbede at komme til at „studere“ musikkomposition i udlandet, hvortil han da også i marts 1775 fik bevilliget en rejsetilladelse og en 3. årig understøttelse. Han *var* således en slags studiosus i efteråret 1774, og det ser altså ud til, at den i copulationsprotokollen nævnte person virkelig er Thomas Walter, og at han således alligevel betalte copulationsskat i København. *Hvem* denne studiosus blev gift med kan herefter afsløres i rigsarkivet:

I „Sjællandske Register“ (bind 71) står der anført følgende bevilling:

„Sag 531, Thomas Christian Thomsen, Vielse i Brev af uvedkommende Præst.

C. 7-mus G. H. V. At Vi, efter herom allerunderdanigste Ansøgning og Begjæring, allernaadigst have bevilget og tilladt, Saa og hermed bevilge og tillade, at Studiosus Thomas Christian Thomsen og Christiana Frederica Christiansdatter af Vores Kongelige Residentz Stad Kiøbenhavn maae, uden forudgaaende Trolovelse og Lysning af Prædikestolen etc: Slutningen ses af No. 19.

Christiansborg Slot den 30te September 1774.
ad Mandatum.“

Og af skrivelse nr. 19 fremgår det, at bevillingens slutning har lydt således:

„ . . . maae hjemme i Huset sammenvies af hvilken Præst de det begiærer og dertil godvilligen kan formaae, naar den paabudne Accisse efter Consuptions Forordningen er bleven betalt, og ellers intet befinde, deres Ægteskab lovligen kunde forhindre; Dog skal den rette Sognepræst, som det ellers kunde tilkomme, denne Vielse at forrette, desligeste Kirken og dens Betiente samt Skoelen, Fattige og andre vedkommende derover intet udi deres Rettighed afgaae, Saa skal og Brude Vielsen skee af een ved en ordentlig Menighed beskikket Præst, som for Ægteskabets Rigtighed Den være ansvarlig, Gievet etc:

En lige Bevilling blev samme Dag udfærdiget.“

Fuld klarhed over, hvem denne Christiana Frederica egentlig er, får man dog først efter at have læst indledningen til en senere bevilling i „Sjællandske Register“, (bind 72):

„Sag 241, Christiana Frederica Walther, Bevilling at være frie for Tiltale af hendes Mands Creditorer.

C.7.-mus. G. H. V.: At eftersom Christiana Frederica Walther, af Vores Kongelige Residentz Stad Kiøbenhavn, for Os allerunderdanigst haver andraget: at som Tiden nærmer sig, at hendes Mand, Secretair Thomas Christian Walther kommer Hiæm fra sin med Vores Tilladelse foretagne Udenlands Reyse, . . . o. s. v.“

Bevillingen er givet på Christiansborg Slot den 16. april 1777.

Samme sag finder vi iøvrigt bekræftet i Danske Cancellis „underskrivelsesbog“ under 16. april 1777:

„Christiana Frederica Walther af Kiøbenhavn, Bevilling at maae være frie for ald Tiltale af hendes Mands Creditorer med viidere“. Der synes således ikke at være tvivl om, at det er Caroline, som officielt har kaldt sig CHRISTIANA FREDERICA i de foreliggende tilfælde.

Yderligere kan det bemærkes, at chefen for danske Kancellis første departement, geheimeråd Bolle Willum Luxdorph var vel vidende om disse begivenheder og hvem de angik, idet han i sin dagbog² noterede: 10. april 1777: Mad. Walter befries for Mandens Creditorer, og 17. april 1777: Mad. Walter skal gjøre Inventarium over sine sager.

Det kan altså nu fastslås, at Caroline og Thomas Walter blev viet mandag den 3. oktober 1774 – eller en af de nærmest følgende dage, hvilket sidste dog ikke er særligt sandsynligt, da der i så fald ville have været større chance for, at rygter om det celebre bryllup kunne blive spredt omkring i byen. Vielsen skete tilsyneladende ikke i Nicolaj

Kirke men i et hjem i byen, måske i Walters egen lejlighed i Amaliegade eller hos hans morfader, etatsråd Christian Walter i Nørregade.

Endvidere fremgår det med al tydelighed, at vielsen skulle foretages i største hemmelighed, idet begge parter, endda i ansøgningen til kongen, undlader at benytte deres sædvanlige familienavne, men kalder sig efter fædrenes fornavn, som det jo var tidens skik. Ja, Caroline tør endda ikke anvende sit sædvanlige fornavn, som for enhver teaterinteresseret ville have afsløret hendes hensigt at gifte sig, men hun anvender i stedet fornavnet Christiana.

Grunden til dette hemmelighedskræmmeri må utvivlsomt søges i det lidt pinlige forhold, som Caroline i 1773 havde til skuespilleren Ludvig Holberg (hvis rigtige navn imidlertid har været Vinderslev) og den heraf følgende sag med Københavns magistrat og teaterdirektionen, hvilken Weitemeyer udtømmende har gjort rede for i de allerede i note 1 nævnte afhandlinger.

Bemærkelsesværdigt er det, at Caroline i sin ansøgning til kongen i 1777, 3 år efter vielsen, stadig anvender fornavnet Christiana; men dette skyldes vel, at hun ikke ville forvirre den højeste myndighed mere end hun allerede havde gjort i sin vielsesansøgning, skønt både kongen og de embedsmænd, der behandlede andragendet, må have været fuldt vidende om, at sagen gjaldt skuespillerinden Caroline Walter.

Forklaringen kan selvfølgelig også ligge i, at Carolines virkelige navn er Christiana, og at hun fra sin omtumlede tidligste barndom blot er kaldt Caroline af en eller anden årsag. Dette er måske yderligere en forklaring på, at hendes dåb er så vanskelig at finde i kirkebøgerne.

Denne mulighed støttes også stærkt af den formodning, at man netop i en ansøgning „Til Kongen“ må forvente, at supplicanten benytter sig af sit rigtige fødenavn, uanset hvad vedkommende senere bliver kaldt. Der er altså en mulighed for, at „Thalias Caroline“ slet ikke hed Caroline, men derimod Christiane.

Carolines virkelige fader

Den vigtigste oplysning fra de ovennævnte bevillinger angående vielsen er dog den, at Caroline i sit forsøg på at tilsløre sin egen identitet her ufrivilligt kommer til at røbe, hvad hendes virkelige fader hed til fornavn, nemlig Christian. Dette synes naturligt at sætte i forbindelse med den oplysning, som komponisten Poul Rasmussen omkring 1798 indfører i sine „Spredte Optegnelser“³: „Jfrue Halle kaldte sig således

efter en Fændrik eller Underofficier Halle, som var hendes virkelige Fader“. For der fandtes på det tidspunkt (omkring Carolines fødsel i 1755 el. 56) virkelig en fænrík ved navn Christian Halle i København. Hans fulde navn var CHRISTIAN FREDERIK HALLE, født i 1730 i Helsingør, døbt 18. marts s. å. i Sct. Maria Kirke, som søn af løjtnant, senere oberst, Ernst Heinrick v. Halle (1692–1776) og hans første kone, Anna Margrethe (1699–1744). Det er altså sandsynligt, at ikke blot Caroline selv har været vidende om, hvem der var hendes rigtige fader, men også ude i byen synes man at have kendt sagens rette sammenhæng.

Det er naturligvis ikke hermed bevist, at den nævnte fænrík Halle er Carolines fader, men det skal i det efterfølgende påvises, at „den brave Holmensmand“, THOMAS JESPERSEN, som ellers nævnes som hendes fader, helt kan lades ude af betragtning som Carolines virkelige fader. Hans faderskab baserer sig – bortset fra at han var gift med Carolines moder (og således blev hendes stedfader) – på eet og samme dokument – nemlig en kvittering i det kongelige teaters regnskaber, som er underskrevet: T. J. Halle. Det er denne underskrift, som har resulteret i fejlagtige slutninger, ja så galt er det gået, at både „Dansk Biografisk Leksikon“, og „Svenska Männ och Kvinnor“ (begge udg. 1943) herudaf har opdigtet en person ved navn Thomas Jespersen Halle, som er anført som Carolines fader.

Men lad os se lidt nærmere på den famøse kvittering. Som bilag i det kongelige teaters regnskaber for året 1765–66 (rigsarkivet) ligger der en skrivelse med følgende ordlyd:

„At Høyædle og Velb^e Hr. Justits Raad Falch haver aflagt mig med 30 Rdl skriver Tredive Rigsdaler Courant som Gage for min liden Datter Carolines figurering afvigte Vinter paa Det Danske Theatro, Det tilstaaes hermed ligesom jeg og for samme vedbørlig qvitterer –
Kiøbenhavn D. 26de April A^o 1766. –

T. J. HALLE.

Om denne kvittering har Weitemeyer i de tidligere nævnte artikler udtalt følgende:

„... Men det Dokument af 26. April 1766 i Teaterregnskaberne, hvorved T. J. Halle kvitterer for 30 Rd. „for min liden Datter Carolines Figurering afvigte Vinter på det danske Teater“? Hvorfor er det underskrevet af Halle og ikke af Stiffaderen, i hvis Hus hun var? Og selve Dokumentet! Jeg kunne tænke mig, at en Mand, der var højere på Straa end en fattig Haandværker eller en Underofficer (eller Konstabel), havde skrevet Kvitteringen, saa fast og øvet er Haand-

skriften, saa korrekt det danske Sprog og saa god Ortografien. Det er og bliver en mærkelig Historie, hvorledes man saa vender og drejer den, og man griber sig i at stirre paa Halles Forbogstaver T. J.; de kan jo bl. a. ogsaa sige Thomas Jespersen. Men det er jo ogsaa umuligt, at de to skulde være en og samme Person. . . .“

Problemet var altsaa: var det Halle eller Thomas Jespersen, der havde skrevet dette? Men heri synes fejltagelsen netop at ligge, for hverken kvitteringens ordlyd eller underskrift blev gjort af Carolines far eller stiftader. Det er ganske simpelt teatrets skriver, der har prentet begge dele.

For det første er der selve teksten; den er nærmest en slags standardtekst, som næsten enslydende går igen i alle de øvrige kvitteringer, hvoriblandt denne ligger. For det andet fremgår det tydeligt af skriften, at det er samme person, der har skrevet alle kvitteringerne til den pågældende lønningsdag, og det kan således ikke være den, som har modtaget Carolines penge, der har forfattet teksten eller udskrevet kvitteringen for hendes gage.

For det tredje er der selve underskriften. Her er det iøjnefaldende, at de øvrige „dags dato“ tydeligt ses at være underskrevet af de pågældende skuespillere selv med hver sin karakteristiske signatur, mens underskriften på Carolines kvittering – som det også var klart for Weitemeyer – må være skrevet af den samme person, der har skrevet kvitteringens ordlyd, men altså teatrets skriver!

Weitemeyer har altså ret i, at det ikke er en fattig holmensmand, der har udfærdiget denne velformede kvittering med den fine underskrift, – men dermed er det jo ikke bevist, at det ikke er Thomas Jespersen, der har fået pengene udbetalt. Skuespillerne har jo tilsyneladende selv hentet og kvitteret for deres gage på teaterkontoret, men da der ikke i regnskaberne forekommer kvitteringer for teatrets håndværkere og arbejdere endsige maskinfolk, blandt hvilke jo Thomas Jespersen var at finde, må det antages, at disse blot har fået deres løn udbetalt, og at udgiften er posteret under det arbejde, de har udført.

Da Caroline med sine 10–11 år øjensynlig har været for lille til selv at hjemføre de mange penge for en hel vinters arbejde,⁴ er de blevet bragt til hendes plejefader i maskinrummet. Men herved er skriveren kommet i den situation, at en af skuespillerkvitteringerne ikke er blevet underskrevet, og han har så selv foretaget det fornødne og skrevet: „T. J. Halle“, enten det så har været som en spøg, eller med den motivering, at den, der havde tjent dem var jfr. Halle, og den, der fik pengene, var hendes fader Thomas Jespersen, og så dækkede den

anførte underskrift jo begge parter. Da dette dokument således ikke længere kan siges at være noget bevis for, eller endstige blot sandsynliggøre, at Thomas Jespersen var Carolines virkelige fader, og da der desuden er andre grunde til at betvivle dette forhold, hvilket der skal gøres nærmere rede for i en senere artikel om personen Thomas Jespersen, så må spørgsmålet om Carolines virkelige fader stadig betragtes som ubesvaret.

Det ville imidlertid være nærliggende at ty til Poul Rasmussens nævnte optegnelse og foretage et nærmere studie af officersfamilien Halle, hvilket synes at skulle føre til større klarhed om Carolines herkomst, hvilket der ligeledes skal gøres rede for i en senere artikel.

NOTER

¹ Historiske Meddelelser om København 1' række, bind II, København 1909. Artiklen er revideret og genoptrykt i W.s senere bog: Kulturskildringer fra København, København 1916. — ² Luxdorps Dagbøger, udgivet af Eiler Nystrøm 1925–30, bind II, side 108–09. — ³ meddelt i uddrag af prof. Nic. Bøgh i Pers. hist. Tidsskrift, 3' R, 5' B. (1896). — ⁴ En undtagelse findes dog et halvt år tidligere, idet Caroline den 1. oktober 1765 selv med tydelig barnehånd og sammen med 9 andre „Figuranter“ har kvitteret for 20 Rdl. for „Theatre Nieps og Chaussure“.